

ΜΑΓΙΑ ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ

Ἐπιτύμβιες ἐπιγραφές ἐκ Θήρας
καὶ ἐπανεύρεση τῆς ἐπιγραφῆς IG XII 3, 434

1. Κυλινδρική στήλη ἀπὸ ἐντόπιο φαιὸ μάρμαρο. Ἐλλείπει μεγάλο τμήμα κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιγραφή. Στὴν ἐπιφάνεια ἔδρασης ταινία ἀναθύρωσης, πλάτους 0,06 μ. Ἡ ἐπιγραφή ἔχει χαραχθεῖ στὸ ἄνω μέρος τῆς στήλης. Εὐρετήριο Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου Θήρας 695. Εἰκ. 1.

Ὁ ἀρχικὸς τόπος καὶ χρόνος ἐντοπισμοῦ τῆς στήλης εἶναι ἄγνωστοι. Παρεδόθη στὸ Μουσεῖο Προϊστορικήs Θήρας τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 2006 ἀπὸ τὸν κ. Ἐμμανουὴλ Πελέκη καὶ τὴν σύζυγό του Εὐαγγελία, κατοίκους Καμαρίου Θήρας, οἱ ὁποῖοι ἐδήλωσαν ὅτι τὴν εἶχε περισυλλέξει ὁ πρῶτος ἀπὸ σωρὸ ὑλικῶν ἀπόρριψης τοῦ νησιοῦ, ὅπου τὴν εἶχε ἐντοπίσει τυχαίως.¹

Ὶψ. 0,46 μ., διάμ. 0,46 μ.

Ὶψ. γραμμ. 0,035 μ. - 0,05 μ.

1ος αἰ. μ.Χ.

Ὶραδίνη

Εὐλιμένου

ἡρῶσσα.

Τὰ γράμματα ἀπολίγουν σὲ ἀκρεμόνες, ἢ ὀριζόντια κεραία τοῦ Α τεθλασμένη.

1 Ὶραδίνη· ἀμάρτυρο στὴν Θήρα· ἀπαντᾶται σὲ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου, βλ. LGPN I, 398, στὴν Ἀττική, βλ. LGPN II.A, 390, καὶ τὴν κεντρικὴ Ἑλλάδα, βλ. LGPN III.B, 371.

Γιὰ τὴν κατάληξη -ηι πρβλ. IG XII 5, 303: Θεοτίμη, βουλῆ, IG II² 9181: Μοσχίνη, 9538: Ἐλένη καὶ βλ. E. Schwyzer, *Griechische Grammatik* I, 488.

2 Εὐλιμένου· τὸ ὄνομα μαρτυρεῖται στὴν Θήρα ἄπαξ, βλ. IG XII 3, 339 (4-37 μ.Χ.) καὶ στὰ νησιὰ Ρόδο, βλ. IG XII 1, 31, καὶ Κῶ, βλ. Δ. Μποσνάκης, *Ανέκδοτες ἐπιγραφές τῆς Κω. Ἐπιτύμβια μνημεῖα καὶ ὄροι*, Αθήνα 2008, 133 (τέλη 1ου αἰ. μ.Χ.), στὴν Ἀττική, βλ. LGPN II.A, 176, ἀλλὰ καὶ σὲ ἄλλους τόπους.

3 ἡρῶσσα· στὴν Θήρα ἀπαντᾶται ἡ μορφή αὐτή (βλ. LSJ⁹ s.v.) ἀντὶ τῆς ἡρώϊνης, βλ. IG XII 3, 887, 888, 890, 1626, 1627, κλπ. Ὡς πρὸς τὸν τύπο τῆς ἐπιτύμβιας ἐπιγραφῆς πρβλ. IG XII 3,

Εὐχαριστίες ὀφείλονται στὴν σχεδιάστρια Ζαφειρία Γκουλή γιὰ τὰ σχέδια τῶν ἐπιγραφῶν ἀρ. 1-5, καθὼς καὶ στὸν συνάδελφο ἀρχαιολόγο Νίκο Νάσιο γιὰ τὶς φωτογραφίες. Θεομὲς εὐχαριστίες ὀφείλονται πρωτίστως στὸν Ἄγγελο Π. Ματθαίου γιὰ τὴν ἀμέριστη βοήθεια καὶ ὑποστήριξη, τὴν ἀνάγνωση τοῦ κειμένου καὶ τὶς παρατηρήσεις του.

1. M. Εὐσταθίου, *Ἀρχ. Δελτ.* 61 (2006) Χρονικά Β' 2, 1078.

886, 889, 891. Στην Θήρα, όπως και σε άλλα νησιά, μαρτυρείται και ο τύπος των επιτυμβίων, όπου εμφανίζεται ο δήμος να ιδρύει το μνημείο, βλ. 878-883, 1625.²

2. Κυβόλιθος από μελανό ήφαιστειογενή πωρώδη λίθο, ακέραιος. Το κάτω μέρος των κάθετων πλευρών του έχει απολαξευθεί, σε βάθος 0,015 μ., για την διαμόρφωση ταινίας, ύψους 0,10 μ., ή οποία φέρει ανάγλυφη διακόσμηση σε όλες τις πλευρές πλην της όπισθίας. Η διακόσμηση συνίσταται στην απόδοση δύο ιωνικών κιονίσκων σε κάθε πλευρά. Οι κιονίσκοι διαμορφώνονται στα άκρα των πλευρών, με τις εξωτερικές πλευρές των κιονοκράνων τους να συμπίπτουν με τις κάθετες άκμες του κυβολίθου. Στους όπισθιους κιονίσκους των πλευρικών όψεων, με τις άκμες συμπίπτει ο κίονας, ώστε το κιονόκρανό τους εξέχει κατά τι του επιπέδου της απολαξευμένης ταινίας της όπισθίας πλευράς. Οι κίονες, με τέσσερις ή πέντε ραβδώσεις έκαστος, αποδίδονται σε χαμηλό ανάγλυφο και δεν εξέχουν του επιπέδου των κάθετων, μη απολαξευμένων επιφανειών του κυβολίθου. Από τον όπισθιο κίονα της δεξιάς πλευράς διατηρείται πλήρως μόνον το κιονόκρανο, καθώς ο κίονας έχει σχεδόν ολοσχερώς αποκρουσθεί. Η επιγραφή είναι χαραγμένη στην πρόσθια όψη του κυβολίθου, στο ανώτερο μη απολαξευμένο τμήμα του. Εύρετήριο Αρχαιολογικού Μουσείου Θήρας 696. Εικ. 2.

Ο αρχικός τόπος και χρόνος έντοπισμού του κυβολίθου είναι άγνωστοι. Παρεδόθη, όπως και η στήλη αρ. 1, τόν Άπρίλιο του 2006 στο Μουσείο Προϊστορικής Θήρας από το ζεύγος Πελέκη, το οποίο έδήλωσε ότι ο λίθος περιουνελέγη από σωρό υλικών απόρριψης του νησιού³.

Ύψ. 0,26 μ., μήκ. πλευράς 0,27 μ.

Ύψ. γραμμ. 0,02 μ. - 0,04 μ.

Τέλη 5ου/4ου αι. π.Χ.

Αϊνησαγόρη.

Το πρώτο Η του ονόματος έχει χαραχθεί άμέσως κάτω από τον στίχο. Φαίνεται ότι εκ παραδρομής παρελείφθη και προσετέθη, αφού ολοκληρώθηκε ή αναγραφή του ονόματος.

Αϊνησαγόρη· όνομα, από όσο γνωρίζω, άμάρτυρο. Άπαντάται, πάντως, άν και σπανίως, το άρσενικό *Αϊνησαγόρας*· βλ. λ.χ. *LGPN* I, 19 (Ρόδος, τέλη 3ου-άρχες 2ου αι. π.Χ.), *Πολέμων* 2 (1934-1940) παράρτ. 13, 18 (Θεσσαλία, περί τὸ 49-47 π.Χ.).

Έπιτύμβιοι κυβόλιθοι από ήφαιστειογενείς λίθους αλλά και από μάρμαρο, στην όψη ή την άνω επιφάνεια των όποιων αναγράφεται σε όνομαστική ή γενική τὸ όνομα του αποθανόντος, άπαντώνται συχνά στους άρχαίους αλλά και στους κλασικούς και έλληνιστικούς χρόνους στα νεκροταφεία της Θήρας.⁴ Άγνωστη από άλλα παραδείγματα σε ήφαιστειογενείς λίθους είναι ή πλαστική διακόσμηση.⁵

2. Βλ. Fr. H. von Gaertringen, *Thera* I, 178-180.

3. Μ. Εύσταθίου, ό.π.

4. H. Dragendorff, *Thera* II, 104 κ. έξ., 236, Ν. Ζαφειρόπουλος, *ΠΑΕ* 1961, 203, 1965, 184 κ. έξ., 1966, 137, 1970, 206, 1971, 228, 1974, 195, 1977, 401, 1978, 231, Χ. Σιγάλας - Α. Π. Ματθαίου, *Έπιγραφές Θήρας, ΗΡΟΣ* 10-12 (1992-1998) 385-402, πίν. 61-68.

5. Από τους πολυάριθμους γνωστούς μέχρι σήμερα επιτυμβίους κυβολίθους από την Θήρα, κοσμείται μόνο ο μαρμάρινος κυβόλιθος της Άλεξιβάλας του πρώιμου 3ου αι. π.Χ. από την νεκρόπολη της άρχαίας πόλης της Θήρας στην Σελλάδα, ο όποιος φέρει ανάγλυφη παράσταση δύο μορφών. Για τὸν κυβόλιθο βλ. Ν. Ζαφειρόπουλος, *ΠΑΕ* 1961, 203 κ. έξ, πίν. 164 και τὸν κατάλογο της έκθεσης *A World of Emotions*,

3. Ἐπιτύμβια στήλη λευκοῦ μαρμάρου με ἀετωματικὴ ἀπόληξη καὶ τένοντα. Ἡ πίσω ὄψη ἀδρὰ εἰργασμένη, στὴν πρόσθια παράσταση νεκροδείπνου καὶ κάτω ἀπὸ αὐτὴν ἐπιγραφή σὲ δύο στίχους. Ἐντὸς ὀρθογώνιου πλαισίου, τμήμα τοῦ ὁποῦ κατὰ τὴν δεξιὰ πλευρὰ ἐλλείπει, παριστάνεται ἡμανακεκλιμμένη σὲ κλίνη ἀνδρική γενειοφόρος μορφή, ἐνδεδυμένη με χιτῶνα καὶ ἰμάτιο, τὰ ὁποῖα ἀποδίδονται με σχηματοποιημένες πτυχώσεις, ἔξωργες στὸ ἰμάτιο. Ἡ μορφή στηρίζει τὴν κεφαλὴ τῆς στὸ ἀριστερὸ λυγισμένο κάθετα χέρι τῆς, τὸ ὁποῖο ἀκουμπᾷ σὲ προσκεφάλαιο. Τὸ δεξιὸ χέρι ἀναπαύεται στὸν κορμὸ τῆς. Σχηματοποιημένα ἀποδίδονται τὰ κάτω ἄκρα τῆς μορφῆς. Τὸ δεξιὸ πόδι τῆς κλίνης ἔχει ἀποκρουσθεῖ. Κάτω ἀπὸ τὴν κλίνη ἀποδίδεται στὰ δεξιὰ τριποδικὴ τράπεζα με πόπανα καὶ ἀριστερὰ παιδί κατ' ἐνώπιον. Ἡ ἀετωματικὴ ἀπόληξη, σὲ μεγάλο βαθμὸ ἀποκρουσμένη. Κατὰ τόπους διακρίνονται ἴχνη ἐρυθροῦ καὶ μελανοῦ χρώματος. Εὐρετήριο Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου Θήρας 712. Εἰκ. 3.

Ἡ στήλη ἐντοπίσθηκε ἐντοιχισμένη σὲ ξηρολιθιὰ τοῦ κάμπου τῆς Ἐπισκοπῆς Γωνιάς Θήρας ἀπὸ τὴν κ. Μαριάννα Πελέκη, κάτοικο Καμαρίου, τὸν Δεκέμβριο τοῦ 2012. Φυλάσσεται στὸ Μουσεῖο Προϊστορικῆς Θήρας.

Ύψ. 0,37 μ., πλ. 0,25 μ., πᾶχ. 0,075 μ.

Ύψ. γραμμ. 0,01 μ.-0,02 μ.

3ος αἰ. μ.Χ.

Θαυδώρα τὸν πατέρα Ἐρ-
μάφιλον ἀφηρώϊξεν.

Θαυδώρα· τὸ ὄνομα, ἀπὸ ὅσο γνωρίζω, εἶναι ἀμάρτυρο. Γιὰ νὰ περιορισθῶ στὰ νησιά, στὴν Ρόδο καὶ τὴν Κῶ μαρτυρεῖται *Θευδώρα*, βλ. ἀντιστοίχως SEG 42, 749, 5· 43, 526, Μποσνάκης, *Ἀνέκδοτες ἐπιγραφές τῆς Κω. Ἐπιτύμβια μνημεῖα καὶ ὄροι* 281. Κοινότατο εἶναι τὸ ἀρσενικὸ Θεύδωρος, τὸ ὁποῖο ἀπαντᾶται κατὰ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους καὶ στὴν Θήρα, βλ. IG XII 3, Suppl. 1304, 1583. Στὴν Θήρα ἡ γραφὴ *av* ἀντὶ *ev* εἶναι συνήθης τὴν περίοδο αὐτή.⁶

Τὸ σύνθηρες ὄνομα *Ἐρμάφιλος* ἀπαντᾶται καὶ στὴν Θήρα, βλ. IG XII 3, 638 καὶ IG XII Suppl. 1645.

Ὁ τύπος τῆς ἐπιγραφῆς εἶναι κοινὸς στὴν Θήρα, βλ. IG XII 3, 893-932, IG XII Suppl. 1628-1633, κατὰ τὸν 3ο-4ο αἰ. μ.Χ.⁷

Ἄν καὶ ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα τοῦ νεκροταφείου τῆς ἀρχαίας πόλης τῆς Θήρας δὲν ἔχει ἀποδώσει μέχρι σήμερα κανένα ἀνάλογο παράδειγμα, ἐνεπίγραφες ἐπιτύμβιες στήλες τῶν ὕστερων ρωμαϊκῶν χρόνων με παραστάσεις νεκροδείπνου, πρόχειρης κατὰ τὸ πλεῖστον τέχνης, ἔχουν ἐντοπισθεῖ σὲ διάφορες θέσεις τοῦ νησιοῦ.⁸

Ancient Greece, 700 BC-200 AD, Angelos Chaniotis et al. (eds.), Onassis Foundation USA, New York, 2017, 154, ἀρ. 58 (Μ. Εὐσταθίου).

6. Γιὰ τὴν χρῆση τοῦ *av* ἀντὶ τοῦ *ev* ἀπὸ τὸν 3ο αἰ. μ.Χ. καὶ ἐξῆς στὴν Θήρα, βλ. Fr. H. von Gaertringen, ὁ.π., 179-180.

7. Fr. H. von Gaertringen, ὁ.π., 178 κ.έ., H. Dragendorff, ὁ.π., 289, Eug. Bendormacher-Geroussi, *Die Grabhäuser des Friedhofs aus römischer und frühchristlicher Zeit in Perissa auf Thera, Akten des XIV. Internationalen Kongresses für Christliche Archäologie*, herausgegeben von R. Harreither, Ph. Pergola, R. Pillinger, A. Pülz, Città del Vaticano, Pontificio Istituto di Archeologia Christiana, Wien, Österreichische Akademie der Wissenschaften, 2006, 196, ὅπου καὶ οἱ δύο ἀκόμα ἐπιγραφές τοῦ ἴδιου τύπου ποὺ ἀπέδωσε ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα τοῦ νεκροταφείου στὴν Περίσσα Θήρας, οἱ ὁποῖες καὶ χρονολογοῦνται τὴν περίοδο αὐτή.

8. Fr. H. von Gaertringen, ὁ.π., 179, H. Dragendorff, ὁ.π., 289, Ph. Zaphiropoulou, *Banquets funéraires sur des reliefs de Paros*, BCH 115 (1991), Études I, 543.

4. Πλακοειδής τραπεζιόσημος λίθος από έντόπιο μαλακό πέτρωμα, με κυρτές ακμές. Ἡ δεξιά ἄνω γωνία του ἔχει ἀποκοπεί σὲ τρία τμήματα, τὰ ὁποῖα παρέμεναν κατὰ χῶρον στὸν τόπο εὕρεσής του.⁹ Στὴν ἐπιφάνεια τῆς ὄψης παρουσιάζει ἀβαθὴ ρωγμὴ. Ἐλλείπει μικρὸ τμήμα ἀπὸ τὴν ἄνω ἀκμὴ τῆς ὀπισθίας πλευρᾶς του. Ἡ ἐπιγραφή εἶναι χαραγμένη στὸ ἄνω τμήμα τῆς ὄψης τοῦ λίθου. Εὐρετήριο Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου Θήρας 693. Εἰκ. 4.

Ὁ λίθος ἦταν τοποθετημένος ἐν εἶδει τράπεζας προσφορῶν ἐπάνω ἀπὸ τὸν λάκκο ἀκτέριστης ταφικῆς πυρᾶς τοῦ νεκροταφείου τῆς ἀρχαίας Οἴας, βόρειου ἐπινείου τῆς ἀρχαίας πόλης τῆς Θήρας, τὸ ὁποῖο ἀποκαλύπτεται κατὰ τὶς τελευταῖες δεκαετίες στὸ πλαίσιο σωστικῶν ἀνασκαφῶν στὴν θέση Καμάρι ἀπὸ τὴν Ἐφορεία Ἀρχαιοτήτων Κυκλάδων.¹⁰ Εὐρέθη κατὰ τὴν σωστικὴ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα τοῦ νεκροταφείου στὸ οἰκόπεδο Καθολικῆς Ἐπισκοπῆς Σύρου, Θήρας καὶ Κρήτης.¹¹

Μήκ. μεγ. πλευρᾶς 0,565 μ., μικρῆς 0,37 μ., ὕψ. 0,375 μ., πάχ. 0,12 μ.

Ὑψ. γραμμ. 0,04 μ. ἕως 0,057 μ.

Τέλη βου/πρώτο ἡμισυ 5ου αἰ. π.Χ.

Ἄνδροβόλο.

Ἄνδροβόλο¹² στὴν Θήρα μαρτυρεῖται ἄπαξ Ἄνδροβόλος, βλ. *IG XII 3 Suppl.* 1620¹³ ἐπίσης στὴν Κρήτη, βλ. *LGPN I*, 39. Ἄνδροβόλος ἀπαντᾶται στὸν Ἑλλαδικὸ χῶρο, βλ. *LGPN III A*, 38, *III B*, 34.

Ἀπὸ τὸ νεκροταφεῖο τῆς ἀρχαίας Οἴας ἔχουν προέλθει ἀρκετὲς ἐπιγραφές ἐπὶ λίθων καὶ ἀγγείων ποὺ ἀποδίδουν τὸ ὄνομα τοῦ ἀποθανόντος. Οἱ εἴκοσι ἐπιγραφές ἐπὶ λίθων, τὶς ὁποῖες ἀπέδωσε ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1986 καὶ 1993 στὰ οἰκόπεδα ιδιοκτησίας Π. Ἀναπλιώτη, Ζ. Μάινα καὶ Ε. Φώτη ἔχουν ἤδη δημοσιευθεῖ στὸ σύνολό τους.¹⁴ Κατὰ τὴν συνέχιση τῆς ἀνασκαφικῆς ἔρευνας τοῦ νεκροταφείου στὸ ὄμορο τῶν προηγουμένων οἰκόπεδο ιδιοκτησίας τῆς Καθολικῆς Ἐπισκοπῆς Σύρου, Θήρας, Κρήτης ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ Καμαρίου, ἡ ὁποία διενεργήθη κατὰ τὰ ἔτη 1999-2011, ἐκτὸς τοῦ ἐνεπίγραφου ἐπιτύμβιου λίθου τοῦ Ἄνδροβόλου, εὐρέθησαν ἀκόμα ἐνεπίγραφος βωμίσκος καὶ ἐνεπίγραφη στήλη.¹⁵

9. Ὁ λίθος ἔχει πλέον συγκολληθεῖ. Ἡ συγκόλληση καὶ ὁ ἐπιμελὴς καθαρισμὸς του, ὁ ὁποῖος κατέστησε δυνατὴ καὶ τὴν ὀρθὴ ἀνάγνωση τῆς ἐπιγραφῆς, ὀφείλονται στὴν συντηρήτρια ἀρχαιοτήτων Ἀριέτα Ἀργυροῦ.

10. Χ. Σιγάλας, *Ἀρχ. Δελτ.* 43 (1988) Χρονικά, 504-510· Μ. Εὐσταθίου, Το νεκροταφεῖο τῆς ἀρχαίας Οἴας στη Θήρα. Ταφές καύσης, στὸν τόμο *Καύσεις στὴν Εποχὴ τοῦ Χαλκοῦ καὶ τὴν Πρώιμη Εποχὴ τοῦ Σιδήρου. Πρακτικὰ Διεθνoῦς Συμποσίου*, ἐπιμ. Ν. Χρ. Σταμπολίδης, Ἀθήνα 2001, 301-319· τῆς ἰδίας, *Η ἀρχαία Οἴα καὶ οἱ πρόσφατες ἀνασκαφές στὴν περιοχὴ τοῦ Καμαρίου*, στὸν τόμο *Σαντορίνη* (συλλεκτικὸς τόμος· ἐπιμ. Ιωάννης Μιχ. Δανέζης), Ἀθήνα 2001, 229-240· τῆς ἰδίας, *Ἀρχ. Δελτ.* 56-59 (2001-2004) Χρονικά, Β' 6, 99-104· τῆς ἰδίας, *Ἀρχ. Δελτ.* 60 (2005) Χρονικά Β' 2, 928· τῆς ἰδίας, *Ἀρχ. Δελτ.* 61 (2006) Χρονικά Β' 2, 1072.

11. Μ. Εὐσταθίου, *Ἀρχ. Δελτ.* 56-59 (2001-2004) Χρονικά, Β' 6, 101.

12. Στὴν ἀρχικὴ δημοσίευση τῆς ἐπιγραφῆς, βλ. Μ. Εὐσταθίου, ὅ.π., ἔχει δοθεῖ ἡ λανθασμένη μεγαλογράμματη μεταγραφή ἈΝΔΡΟΠΟΛΟ καθὼς ὁ λίθος δὲν εἶχε ἀκόμα καθαρισθεῖ.

13. Ὁ Hiller von Gaertringen, ὅ.π. 158, σημ. 82 ἐπισημαίνει τὴν ἀβεβαιότητα ἐὰν πρέπει νὰ μεταγράψει -βωλ ἢ -βουλ (= -βουλ).

14. Χ. Σιγάλας – Ἄ. Π. Ματθαίου, ὅ.π.

15. Ἡ δημοσίευσή τους ἐπίκειται.

5. Πλάκα ἀκανονίστου ὀρθογωνίου σχήματος ἀπὸ ἐντόπιο ἀσβεστόλιθο. Ἡ ἄνω ἀριστερὴ γωνία τῆς ἐλλείπει καὶ ἡ ἐπιφάνεια τῆς ὄψης εἶναι σχετικὰ καταπονημένη. Ἡ ὀπισθία πλευρὰ ἔχει δεχθεῖ ἀδρῆ κατεργασία. Ἡ ἐπιγραφή ἔχει χαραχθεῖ χωρὶς ἰδιαίτερη ἐπιμέλεια στὸ ἀνώτερο τμήμα τῆς ὄψης. Εὐρετήριο Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου Θήρας 717. Εἰκ. 5.

Ἡ πλάκα εὐρέθη τὸν Ἰούλιο τοῦ 2003, στὸ πλαίσιο ἐργασιῶν ἐκ νέου ἀποκάλυψης καὶ συμπληρωματικῆς διερεύνησης τοῦ μονόχωρου ἀψιδωτοῦ κτίσματος, τὸ ὁποῖο εὐρίσκεται στὸ ἀνατολικὸ ἄκρο τοῦ αὐχένα τῆς Σελλάδας, πρὸ τῆς εἰσόδου τῆς ἀρχαίας πόλης τῆς Θήρας.¹⁶ Ἡ πλάκα εὐρέθη στὴν ἐπίκωση ἀμέσως πρὸς νότον τοῦ κτίσματος καὶ φαίνεται ὅτι εἶχε χρησιμοποιηθεῖ σὲ δευτέρη χρήση στὴν κατασκευὴ του καθὼς στὴν ὀπισθία πλευρὰ τῆς σώζεται τμήμα ἰσχυροῦ κονιάματος.

Ύψ. 0,266 μ., μῆκ. 0,202 μ., πᾶχ. 0,05 μ.

Ύψ. γραμμ. 0,018 μ. - 0,045 μ.

4ος/5ος αἰ. μ.Χ.

Ἄγγελος
Εὐφρόσυνο

υ.

Ἡ ἐπιγραφή ἀνήκει στὶς ἐπιτύμβιες χριστιανικῆς ἐπιγραφῆς τοῦ τύπου τοῦ «Ἀγγέλου», γνωστῆς μόνο ἀπὸ τὴν Θήρα, βλ. ἐνδεικτικὰ IG XII 3, 455II, 933-974, 1384, 1637, SEG 27, 506, 931, 932 καὶ τὴν Θηρασία, βλ. IG XII 3, 1056-1057, στὶς ὁποῖες ἀναγράφεται ἡ λέξις Ἄγγελος, συνήθως στὴν ὀνομαστικὴ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ νεκροῦ στὴν γενικὴ ἢ μόνο ἡ λέξις Ἄγγελος.¹⁷

Ἡ γραφή Ἄγγελος εἶναι συνήθης στὶς ἐπιγραφῆς αὐτές, βλ. IG XII 3, 933, 936, 938-939, 941-942, 944-945, 954, 961-962, 966, 969, 973, 1636, SEG 27, 506.

2 Τὸ ὄνομα Εὐφρόσυνο, κοινότατο στὸν Ἑλλαδικὸ χῶρο, μαρτυρεῖται ἤδη ἐπανεπισημάντως καὶ στὴν Θήρα, βλ. IG XII 3, 478, 906, 927, 970, 1397, 1522, IG XII Suppl. 162, ἀπαντάται, μάλιστα, καὶ πάλι σὲ ἐπιγραφή Ἀγγέλου, βλ. IG XII 3, 970.

Ἡ ἐπιγραφή προέρχεται προφανῶς ἀπὸ τάφο τοῦ νεκροταφείου τῆς ἀρχαίας πόλης τῆς Θήρας στὴν Σελλάδα, στὸ ὁποῖο ἔχουν ἀποκαλυφθεῖ κατὰ τὴν ἀνασκαφικὴ του ἔρευνα ἀπὸ

16. Οἱ ἐργασίες ἐγίναν κατὰ τὴν διάρκεια τοῦ ἐνταγμένου στὸ ΠΕΠ Νοτίου Αἰγαίου 2000-2006 ἔργου «Διαμόρφωση -Ἀνάδειξη Ἀρχαιολογικοῦ Χώρου Ἀρχαίας Θήρας», πὸν ὑλοποιήθηκε στὴν ἀρχαία πόλη τῆς Θήρας ἀπὸ τὴν ΚΑ΄ Ἐφορεία Προϊστορικῶν καὶ Κλασικῶν Ἀρχαιοτήτων· βλ. Μ. Εὐσταθίου - Ι. Μπίτης, Διαμόρφωση -Ἀνάδειξη Ἀρχαιολογικοῦ Χώρου Ἀρχαίας Θήρας, στὸ: *Το Ἀρχαιολογικὸ Ἔργο στα Νησιά του Αἰγαίου, Διεθνῆς Επιστημονικὸ Συνέδριο, Ρόδος, 27 Νοεμβρίου - 1 Δεκεμβρίου 2013*, τόμος Α΄, ἐπιμ. Π. Τριανταφυλλίδης, Υπουργεῖο Πολιτισμοῦ καὶ Ἀθλητισμοῦ - Ἐφορεία Ἀρχαιοτήτων Λέσβου - Γενικὴ Γραμματεία Αἰγαίου καὶ Νησιωτικῆς Πολιτικῆς, Μυτιλήνη 2017, 163-176 (Μ. Εὐσταθίου). Στὶς ἐργασίες καθαρισμοῦ καὶ συμπληρωματικῆς διερεύνησης τοῦ κτίσματος συμμετεῖχε ἡ ἀρχαιολόγος Ζωὴ Χαραλαμπίδου. Γιὰ τὴν θέση τοῦ κτίσματος, ταφικοῦ κτίσματος τῶν πρωτοβυζαντινῶν χρόνων ἢ ναυδρίου τῶν μεσοβυζαντινῶν χρόνων, τὸ ὁποῖο, ἂν καὶ συμπεριλαμβάνεται στὴν ἀποτύπωση τῶν γερμανῶν ἀνασκαφῶν τῆς ἀρχαίας πόλης, δὲν μνημονεύεται στὴν δημοσίευσή τους, βλ. H. von Gaertringen, *Thera I-IV, Plan I*, τετρ. C14.

17. Γιὰ τὶς ἐπιγραφῆς τῶν Ἀγγέλων, βλ. G. Kiourtzian, *Recueil des Inscriptions Grecques Chrétiennes des Cyclades. De la fin du IIIe au VIIe siècle après J.-C.*, Travaux et Mémoires du Centre de Recherche d' Histoire et de Civilisation de Byzance, Collège de France, Monographies 12, Paris 2000, 247-282, πίν. LII-LX, ὅπου συγκεντρώνεται, μελετᾶται καὶ καταλογογραφεῖται τὸ σύνολο τῶν 60 γνωστῶν ἕως τότε ἐπιγραφῶν τῆς κατηγορίας, συμπεριλαμβανομένων τῶν ἀδημοσίευτων· ἐπίσης Eug. Bendorfacher-Geroussi, ὀ.π., 198 κ.ε., ὅπου τέσσερις ἀκόμα ἐπιγραφῆς Ἀγγέλων, εὐρήματα τῆς ἀνασκαφικῆς ἔρευνας στὸ ρωμαϊκὸ-παλαιοχριστιανικὸ νεκροταφεῖο στὴν θέση Περίσσα Θήρας.

τὸν Dragendorff δώδεκα ἐπιγραφές «Ἀγγέλων»,¹⁸ καὶ προστίθεται στὶς 64 γνωστὲς ἕως σήμερα ἐπιγραφές τῆς κατηγορίας.

6. Κυλινδρικός βωμὸς ἀπὸ φαιὸ ἐντόπιο μάρμαρο, ὀλόκληρος, συγκολλημένος ἀπὸ δύο τμήματα. Στὴν ἄνω ἐπιφάνεια τῆς ἐπίστεψης ταινία ἀναθύρωσης, πλάτους 0,05 μ., κατὰ τὴν περιφέρεια καὶ στὸ μέσον τετράγωνη ἀβαθὴς λάξευση. Στὴν ἐπίστεψη καὶ τὴν βάση κυμάτιο, στὸν κορμὸ ἀνάγλυφος διάκοσμος ἀπὸ τρία βουκράνια σχηματικῆς ἀπόδοσης σὲ πρόστυπο ἀνάγλυφο, τὰ ὁποῖα φέρουν σωληνοειδῆ γιολάντα. Ἡ γιολάντα σὲ πρόστυπο ἀνάγλυφο, χωρὶς πλαστικὸ διάκοσμο. Ἡ ἐπιγραφή ἔχει χαραχθεῖ στὸν κενὸ χῶρο μεταξὺ δύο βουκρανίων, ἐπάνω καὶ κάτω ἀπὸ τὴν γιολάντα.¹⁹ Εὐρετήριο Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου Θήρας 650. Εἰκ. 6.

Ύψ. 0,56 μ., διάμ. ἐπίστεψης 0,45 μ.

Ύψ. γραμμ. 0,018 μ. - 0,045 μ.

2ος/3ος αἰ. μ.Χ.

Μάνης Μάνεος

τὰν ἰδίαν

θρεπτ-

ἄν

Φαῦσταν

ἀφηρώϊξε.

Τὰ γράμματα ἀπολήγουν σὲ ἀκρεμόνες, ἢ ὀριζόντια κεραία τοῦ Α τεθλασμένη.

1 Μάνης· ὄνομα σύνηθες στὰ νησιά, βλ. *LGPN I*, 29, δὲν μαρτυρεῖται ἄλλη φορὰ στὴν Θήρα.

3 Φαῦστα· ἀμάρτυρο στὴν Θήρα· ἀπὸ τὰ νησιά ἀπαντᾶται στὴν Σάμο, *IG XII 6*, 571.5 καὶ στὴν Κῶ, βλ. λ.χ. Μποσνάκης, *Ανέκδοτες ἐπιγραφές τῆς Κω. Επιστύμβια μνημεῖα καὶ ὄροι* 121, Π.

Ὁ τύπος τῆς ἐπιγραφῆς εἶναι κοινὸς στὴν Θήρα, βλ. ἀρ. 3.

7. *IG XII 3, 434 Suppl.*, p. 300. Ναίσκος ἀπὸ φαιὸ ἐντόπιο μάρμαρο μὲ ἐπιγραφή σὲ δύο στίχους. Εὐρετήριο Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου Θήρας 762. Εἰκ. 7.

Ύψ. σωζόμενο 0,695 μ., μήκος 0,46 μ., πλάτος ἐξωτερικὸ 0,215 μ., ἐσωτερικὸ 0,13 μ.

Ύψ. γραμμ. 0,013 μ.

Παρεδόθη τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 2020 ἀπὸ τὴν κυρία Μαριὰνα Κονταράτου, κόρη καὶ κληρονόμο τοῦ Ἀντωνίου Κονταράτου ἀπὸ τὸν Πύργο Θήρας,²⁰ στὴν οἰκία τοῦ ὁποῖου καὶ

18. H. Dragendorff, ὁ.π., 289.

19. Γιὰ τὴν προέλευση τοῦ βωμοῦ δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ ἐντοπισθοῦν στοιχεῖα. Γιὰ τοὺς βωμοὺς τῆς κατηγορίας στὴν Θήρα, ὅπου ἀντιπροσωπεύεται μὲ πολυάριθμα παραδείγματα, καὶ τὴν χρῆση τους, βλ. Μ. Ευσταθίου, *Κυλινδρικοί βωμοὶ με βουκράνια καὶ γιολάντες ἀπὸ το νησιωτικὸ σύμπλεγμα τῆς Θήρας καὶ ἡ παρουσία του τύπου στὶς Κυκλάδες*, στὸν τόμο *Οἱ Κυκλάδες στὴ διαχρονία: Χῶρος – Ἀνθρωπος, Πρακτικά Γ' Διεθνούς Κυκλαδολογικοῦ Συνεδρίου*, Ερμούπολις, Σύρος 25-29 Μαΐου 2016 (ὑπὸ ἐκτύπωση).

20. Γιὰ τὴν οἰκογένεια τοῦ Ἀντωνίου Κονταράτου καὶ τῆς γυναίκας του Ἀντίσας Ν. Κονταράτου, τὸ γένος Μαλασπίνα, ἀπὸ τίς πλέον ἐξέχουσες τῆς Θήρας, ἀπὸ τὸν Πύργο, ὅπου κατέληξε ἡ ἐπιγραφή, βλ. Ν. Χρ. Αλιπράντης - Εμ. Αντ. Λιγνός, *Γενεαλογικά τῆς Σαντορίνης*, τόμ. Β', *Θηραϊκά* – 6, ἐκδ. «Θηραϊκά Νέα», Ἀθήνα 2010, 138-150, 160-165.

βρισκόταν.²¹ Ὁ ναΐσκος μεταφέρθηκε μὲ μέριμνα τῆς Ἐφορείας Ἀρχαιοτήτων Κυκλάδων στὸ Μουσεῖο Προϊστορικῆς Θήρας.²²

Ἡ ἐπιγραφή ταυτίστηκε μὲ τὴν δημοσιευμένη λανθάνουσα ἀναθηματικὴ ἐπιγραφή IG XII 3, 434, καὶ Suppl., p. 300: Γναῖος καὶ Τερτία, Ἡρών[α ε]ῦ[χή]ν. Ἀπὸ τὰ στοιχεῖα τῆς δημοσίευσης, ἂν καὶ λιγοστὰ, προκύπτει ὅτι ὁ ναΐσκος, ἢ κατασκευὴ τοῦ ὁποῦ ἀπὸ τὸ φαῖδ ἐντόπιο μάρμαρο δηλώνει τὴν τοπικὴ παραγωγή του, διατηρεῖται καὶ σήμερα στὴν ἴδια κατάσταση.

Ὁ ναΐσκος εἶναι ἐλλιπὴς στὸ κάτω μέρος καὶ κατὰ τὸ μεγαλύτερο τμῆμα τῆς ἀριστερῆς παραστάδας. Ἡ ἐπιφάνεια τοῦ βάρους ἔχει ἀπολεπισθεῖ στὸ κάτω τῆς τμῆμα. Τὰ γωνιακὰ ἀκροκέραμα ἔχουν σχεδὸν ὀλοσχερῶς ἀποκρουσθεῖ, ἐνῶ ἀπὸ τὸ κεντρικὸ διατηρεῖται τὸ κατώτερο μέρος του. Τὴν ἀετωματικὴ ἀπόληξη καὶ τὴν ἐπιφάνεια τοῦ βάρους διατρέχει ρηγμάτωση. Ἡ πίσω ὄψη εἶναι ἀδρὰ εἰργασμένη, οἱ λοιπὲς ἐπιμελῶς. Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ διαμόρφωση ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο παραστάδες, διττανωτὸ ἐπιστύλιο καὶ ἀέτωμα. Στὸ κατώτερο σωζόμενο τμῆμα τοῦ κεντρικοῦ ἀκροκεράμου διακρίνονται ἔλικες. Στὸ κέντρο τοῦ τυμπάνου, λίγο ὑψηλότερα ἀπὸ τὸ μέσον τοῦ ὕψους του, πιθανῶς ἴχνη ἀνάγλυφου ρόδακα. Οἱ παραστάδες ἐπιστέφονται μὲ ἐπίκρανο, τὸ ὁποῖο περιβάλλει καὶ τὰ πλευρικὰ τοὺς τοιχώματα. Ἡ ἐπιγραφή ἔχει χαραχθεῖ στὸ διττανωτὸ ἐπιστύλιο.

Τὰ γράμματα τῆς ἐπιγραφῆς ἀπολήγουν σὲ ἀκρεμόνες καὶ ἡ ὀριζόντια κεραία τοῦ Α ἀποδίδεται τεθλασμένη. Τὰ συνήθη ὀνόματα Γναῖος καὶ Τερτία ἀπαντῶνται πρώτη φορὰ στὴν Θήρα.

Σύμφωνα πρὸς τὴ δημοσίευση, τὸν ναΐσκο κατεῖχε τότε στὸ χωριὸ *Κάτω Γωνία*, ὁ Πέτρος Ἀλαφούζος *Καμιτζῆς*.²³ Τὸ τοπωνύμιο *Κάτω Γωνία* ἀντιστοιχεῖ στὸ τμῆμα τοῦ χωριοῦ Μέσα Γωνία πὺν ἐκτείνεται ἀνατολικότερα τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ τῆς Ἀγίας Τριάδας. Στὴν περιοχὴ αὐτῆ, ὅπου καὶ ἡ κατοικία τοῦ Πέτρου Ἀλαφούζου μὲ τὸ παρατσούκλι *Καμιτζῆς*, τὸ ὁποῖο διατηρεῖται ἕως σήμερα,²⁴ ἔχουν βρεθεῖ ἐπιτύμβια γλυπτά, ἢ περιοχὴ δὲ τῆς Μέσα Γωνιάς, στὴν ὁποία ἡ ὑπαρξὴ ἀρχαίου νεκροταφείου τεκμηριώνεται ἀπὸ πολυάριθμα, ἂν καὶ τυχαία κυρίως, εὐρήματα, μεταξὺ ἄλλων καὶ ἀπὸ τὴν ἐπιγραφή IG XII 3, 763, θεωρεῖται ὡς ἡ θέση ἐνὸς ἀπὸ τοὺς ἐπτά *χώρους* τῆς Θήρας, τοὺς ὁποῖους μνημονεύει ὁ Ἡρόδοτος (Ἡροδ. 4, 153).²⁵

Ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς Μέσα Γωνιάς προέρχεται καὶ ἡ ἐπίσης ἀναθηματικὴ ἐπιγραφή Παρθέν[ου] Λερίας σὲ κυλινδρικὸ βωμὸ ἀπὸ τὸ ἐντόπιο φαῖδ μάρμαρο (IG XII 3, 440), τὴν

21. Τὴν κυρία Κονταράτου εὐχαριστοῦμε θερμὰ καὶ ἀπὸ τὴν θέση αὐτῆ. Εὐχαριστίες ὀφείλονται καὶ στὸν Θηραῖο ἀρχαιολόγο Λευτέρη Ζώρζο γιὰ τὴν ἐν γένει συνδρομὴ του στὶς διαδικασίες τῆς παράδοσης.

22. Γιὰ τὴν μεταφορὰ τοῦ ναΐσκου στὸ Μουσεῖο Προϊστορικῆς Θήρας, εὐχαριστίες ὀφείλονται στὸν συντηρητὴ ἀρχαιοτήτων Παναγιώτη Βλάχο, τὸν ἐργατοτεχνίτη Ἀστέριο Γκούνα καὶ τὸν φύλακα ἀρχαιοτήτων Ἀνάργυρο Μαυρομαμάτη, συναδέλφους στὴν Ἐφορεία Ἀρχαιοτήτων Κυκλάδων στὴν Θήρα.

23. «Exscripsi in vico Κάτω Γωνία apud Petrum Alaphusum *Καμιτζῆν*».

24. Εὐχαριστῶ θερμὰ τὸν Μεσαγωνιάτη φύλακα ἀρχαιοτήτων Εὐάγγελο Σιγάλα γιὰ τὶς πληροφορίες σχετικὰ μὲ τὸ τοπωνύμιο Κάτω Γωνία, τὴν οἰκογένεια τοῦ Πέτρου Ἀλαφούζου καὶ τὴν θέση τῶν οἰκιῶν Ἀλαφούζου καὶ Χάλαρη (βλ. παρακάτω).

25. Στὴν περιοχὴ, ὅπου ἡ οἰκία Π. Ἀλαφούζου, βρίσκεται καὶ ἡ οἰκία Ἀναστασίου Χάλαρη, στὴν διάνοιξη τῶν θεμελίων τῆς ὁποίας βρέθηκαν τὸ 1948 ἐπιτύμβια γλυπτά. Γιὰ τὰ γλυπτά βλ. Ν. Κοντολέον, *Κεφαλαὶ ἐκ Θήρας*, *Ἀρχ. Ἐφημ.* 1953-1954 (1955), Μέρος Α', 289-297, ὅπου καὶ εἰδικότερη ἀναφορὰ στὰ εὐρήματα ἀπὸ τὴν περιοχὴ, 289 καὶ σημ. 1. Γιὰ τὶς ἀρχαιότερες στὴ Μέσα Γωνία, βλ. J. W. Sperling, *Thera and Therasia, Ancient Greek Cities* 22, Athens 1973, 19, ὅπου καὶ ἡ προηγούμενη βιβλιογραφία.

ΜΑΓΙΑ ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ

όποια εντόπισε ο Ludwig Ross στο τέταρτο ταξίδι του στη Θήρα τὸ 1843,²⁶ ἐνῶ ἡ μόνη ἕως σήμερα ἀνασκαφικὴ ἔρευνα στὴν περιοχὴ, στὸν κάμπο ποὺ ἀπλώνεται στὰ ἀνατολικά τῆς Μέσα Γωνιάς, σὲ ἀπόσταση περίπου 1.200 μ. ἀπὸ τὸν παραδοσιακὸ τῆς πυρήνα, ἔχει ἀποκαλύψει ἱερὸ Ἀχιλλέως.²⁷

26. L. Ross, *Reisen auf den griechischen Inseln des ägäischen Meeres*, III, 1845, 28.

27. Γιὰ τὸ ἱερὸ τοῦ Ἀχιλλέως, τὸ ὁποῖο εντόπισε ὁ Νίκος Ζαφειρόπουλος καὶ ἀνέσκαψε ὁ Χαράλαμπος Σιγάλας, βλ. Χ. Σιγάλας – Ἄ. Π. Ματθαίου, Ἐνεπίγραφα ὄστρακα ἀπὸ τὸ Ἡρώον τοῦ Ἀχιλλέως στὴν Θήρα, *HOPOS* 14-16 (2000-2003) 259-268, πίν. 63-66.

ΡΑΔΙΝΗΙ
ΕΥΛΙΜΕΝΟΥ
ΗΡΩΙΣΣΑ

— — — — —

— — — — —

Εἰκ. 1. Ἡ ἐπιγραφή τῆς Ῥαδίνης

ΑΙΝΣ ΑΓΟΡΗ

0 1 2 3 4 5 6

2. Γεωργίου

Εικ. 2. Ο κυβόλιθος της Αινησαγόρης

ΘΑΥΔΩΡΑΤΟΝ ΠΑΤΕΡΑ ΕΡ
ΜΑΦΙΛΟΝ ΑΦΗΡΩΙΖΕΝ

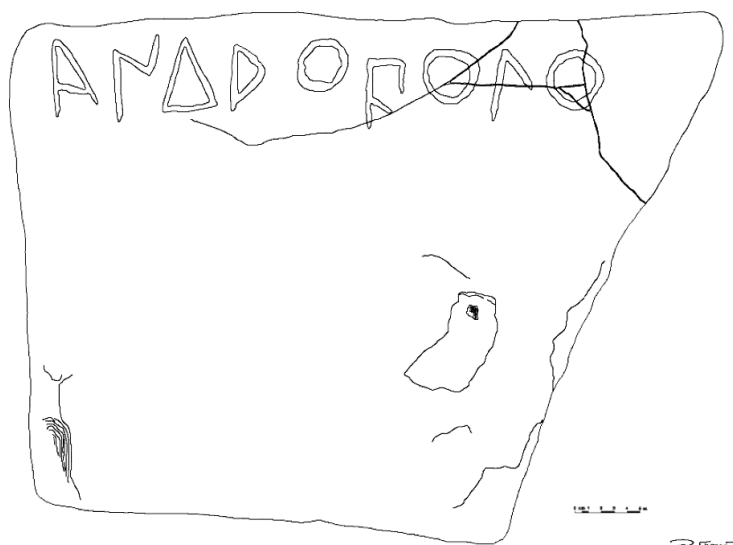
0 0.50 1 2 3 4 5 εκ.

Δ. Γκορμ

Εικ. 3. Ἡ στήλη τοῦ Ἐρμαφίλου

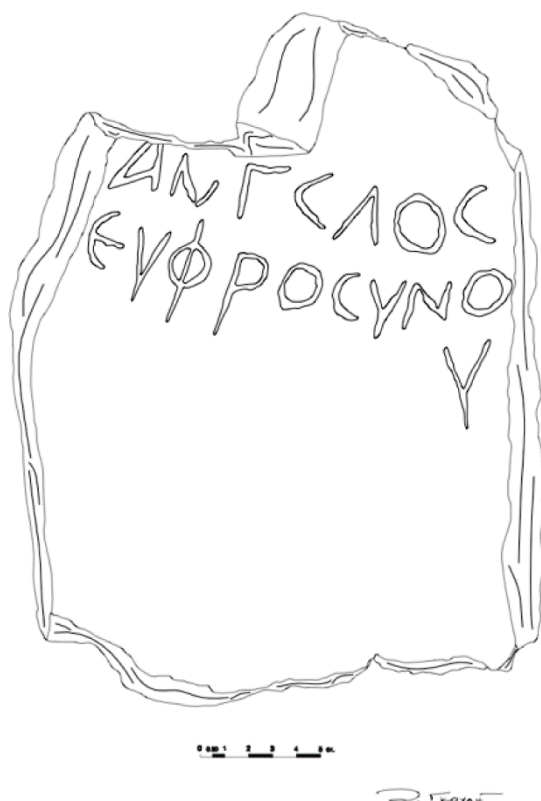
Εικ. 4.1. Ο πλακοειδής λίθος του Άνδροβόλου

Εικ. 4.2. Σχέδιο της έπιγραφής του Άνδροβόλου

Εἰκ. 5.1. Ὁ ἐπιτύμβιος λίθος τοῦ Εὐφροσύνου

Εἰκ. 5.2. Σχέδιο τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ Εὐφροσύνου

Εικ. 6.1. Ό βωμός της Φάυστας

Εικ. 6.2. Ό βωμός της Φάυστας (λεπτομέρεια)

Ἐπιτύμβιες ἐπιγραφές ἐκ Θήρας καὶ ἐπανεύρεση τῆς ἐπιγραφῆς IG XII 3, 434

Εἰκ. 7. Ὁ ἐπιτύμβιος ναῖσκος IG XII 3, 434 (Suppl., p. 300)

ΜΑΓΙΑ ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ